

Resolució de l'expedient Q-02510/2021 relativa a l'obtenció del títol de l'Educació Secundària Obligatòria (ESO) per part de l'alumnat amb necessitats educatives especials

Antecedents

El Síndic va rebre una queixa presentada per l'Associació en Defensa dels Drets de les Persones amb Discapacitat Intel·lectual i del Desenvolupament (LADD), amb relació amb l'accés a la graduació en ESO per part de l'alumnat amb necessitats educatives especials escolaritzat al sistema educatiu, i més específicament sobre:

- L'alumnat amb discapacitat intel·lectual que han cursat l'ESO amb adaptacions curriculars no reben cap titulació oficial, després de més de 16 anys estudiant i d'haver anat aprovant les assignatures.
- En ocasions, tot i haver assolit un nivell suficient, els mateixos centres educatius recomanen no acreditar la titulació ESO, fonamentalment perquè els CFGM no estan adaptats al col·lectiu amb discapacitat intel·lectual, i no existeix cap alternativa de formació dins del sistema fora dels PFIs i els IFEs. Tenir acreditada l'ESO és incompatible o resta punts per accedir a aquests programes de formació.
- Addicionalment: l'alumnat amb discapacitat intel·lectual que ha cursat l'ESO i no ha obtingut la titulació corresponent, no té reconeguda cap titulació de nivell de català malgrat haver fet tota la seva escolaritat obligatòria a Catalunya i haver superat les assignatures de català. La situació és problemàtica perquè les proves que cal fer per acreditar fora de l'ESO el nivell de català no contemplen en absolut les dificultats intel·lectuals d'aquestes persones, que van més relacionades amb la comprensió i estructuració de respostes que en el coneixement de la llengua catalana.
- L'alumnat que ha cursat un PQPI/PFI i/o que ha superat les proves d'accés de grau mitjà té una espècie de reconeixement de titulació d'ESO, tot i que aquesta només és vàlida dins el sector públic, i tampoc els dona cap reconeixement de nivell de català.
- Davant un procés d'oposicions, la majoria d'aquest alumnat ha de fer l'examen de prova de català, normalment el B2, a diferència de la resta d'alumnat que té la titulació d'ESO. Aquest fet suposaria un greuge comparatiu en processos d'oposicions obertes a tothom.

Aquesta entitat sol·licita:

- Que el Departament d'Educació acrediti amb un títol d'ESO l'alumnat amb discapacitat intel·lectual que hagi cursat l'ESO amb o sense adaptacions curriculars, tant si ha cursat aquests ensenyaments en centres ordinaris o en centres d'educació especial.
- Que el Departament d'Educació o el Departament de Cultura acrediti amb un títol de B2 el nivell de català de l'alumnat amb discapacitat intel·lectual que hagi cursat l'ESO amb adaptacions curriculars, si cal amb l'aportació de les notes corresponents a l'assignatura de català.
- Que a l'actual "Convocatòria 240 - Cos subaltern, convocatòria reservada a persones amb discapacitat intel·lectual" no es demani a cap persona que hagi cursat els seus estudis obligatoris a Catalunya la prova de nivell de català, o que la pugui acreditar amb les notes de català de l'ESO.
- Que en les successives convocatòries per a llocs de treball a l'Administració Pública de Catalunya es consideri que una persona amb discapacitat intel·lectual que ha cursat tota l'ESO a Catalunya quedi eximida de fer proves de nivell de català.

En relació amb els aspectes que tenen a veure amb l'acreditació del nivell de català, el Departament d'Educació exposa que, entre d'altres aspectes, només els alumnes que estiguin en possessió d'un títol d'ESO tenen automàticament l'acreditació del coneixement de la llengua catalana, perquè és el propi títol el que acredita aquest coneixement.

A criteri d'aquesta institució, la resolució de la problemàtica plantejada per l'esmentada entitat pel que fa a l'acreditació del nivell de català passa per garantir la igualtat d'oportunitats en la graduació a l'ESO, tenint present que, alhora, tal com diu el Departament d'Educació, el títol de graduat escolar de la Llei orgànica 14/1970 o el de graduat en educació secundària de la Llei orgànica 3/1990 tenen els mateixos efectes professionals que el títol de graduat en educació secundària obligatòria de la Llei orgànica 2/2006 (LOE), i que el títol de tècnic auxiliar de la Llei 14/1970 té els mateixos efectes acadèmics que el títol de graduat en educació secundària i els mateixos efectes professionals que el títol de tècnic de la professió corresponent.

Consideracions

El dret dels infants i adolescents a l'educació inclusiva

La Convenció sobre els Drets de l'Infant, adoptada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 20 de novembre de 1989 preveu en el seu article 2.1 que "Els

estats membres han de respectar els drets enunciats en aquesta Convenció i assegurar-los a tots els infants sota la seva jurisdicció sense cap mena de discriminació, independentment de la raça, el color, el sexe, la llengua, la religió, l'opinió política o d'altra mena, l'origen nacional, ètnic o social, la posició econòmica, la incapacitat física, el naixement o qualsevol altra condició de l'infant, dels seus pares o dels seus tutors legals.”

També reconeix específicament el dret de tots els infants i adolescents, sigui quina sigui la seva condició, a l'educació en igualtat d'oportunitats i al màxim desenvolupament possible a través del sistema educatiu (articles 2, 6, 28 i 29), i també el deure de les administracions públiques de proporcionar als infants amb discapacitat aquestes oportunitats de ple desenvolupament mitjançant l'atenció especial de les seves necessitats educatives (article 23).

Específicament sobre els infants amb discapacitat, la mateixa Convenció estableix “el dret de l'infant amb discapacitat a rebre atencions especials” (art. 23.2), i que “Els estats membres reconeixen que l'infant discapacitat físicament o mentalment ha de gaudir d'una vida plena i respectable en condicions que li assegurin dignitat, que li permetin d'arribar a valdre's per ell mateix i que li facilitin la participació activa en la comunitat.” (art. 23.1).

Al seu torn, la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de les persones amb discapacitat estableix el dret de les persones amb discapacitat a rebre el suport necessari dins del sistema educatiu general per facilitar la seva educació efectiva, a fer-ho en règim d'inclusió, qualitat i equitat (article 14), i també el deure de les administracions públiques de garantir el ple gaudi d'aquest dret (article 7). L'article 24 estableix que els estats part han d'adoptar mesures, entre altres, per assegurar que les persones amb discapacitat no quedin excloses del sistema general d'educació per motius de discapacitat, i que els nens i les nenes amb discapacitat no quedin exclosos de l'ensenyament primari gratuït i obligatori ni de l'ensenyament secundari per motius de discapacitat. L'objecte d'aquesta atenció específica és que tots els infants i adolescents puguin exercir el seu dret a l'educació en igualtat d'oportunitats, és a dir, que, malgrat partir d'una situació desigual derivada de la discapacitat (intel·lectual, motriu o sensorial), una possible dificultat o trastorn d'aprenentatge, una dificultat conductual, puguin exercir aquest dret sense obstacles i en condicions similars a la resta de companys.

Aquests principis estan recollits a la Llei Orgànica 2/2006 de 3 de maig, d'Educació, modificada per la Llei Orgànica 3/2020, de 29 de desembre (LOMLOE), que estableix que el sistema educatiu ha de garantir la qualitat de l'educació per a tot l'alumnat independentment de les seves condicions i circumstàncies, la igualtat d'oportunitats mitjançant l'educació i la inclusió educativa, i la flexibilitat del sistema per adequar els processos educatius a la diversitat d'aptituds, interessos, expectatives i necessitats de l'alumnat, entre altres principis. Es planteja una aposta clara per una escolarització sense exclusions, que s'adapti a les necessitats de

l'alumnat i que respongui als principis de qualitat i equitat que afavoreixi la inclusió de tot l'alumnat i el seu èxit educatiu.

Al seu torn, la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació a Catalunya (LEC) exposa, des del preàmbul, la necessitat d'adequar l'activitat educativa per atendre la diversitat de l'alumnat i l'assoliment d'una igualtat d'oportunitats i d'accessibilitat. En el títol preliminar inclou, com un dels principis rectors del sistema educatiu català "la cohesió social i l'educació inclusiva com a base d'una escola per a tothom".

L'articulat de la LEC recull que l'atenció educativa de tot l'alumnat es regeix pel principi d'inclusió, i defineix els criteris d'organització pedagògica que han de facilitar l'atenció educativa de tots els alumnes i, en particular, d'aquells que poden trobar més barreres en l'aprenentatge i la participació.

A aquest efecte la llei regula el dret de qualsevol alumne a rebre una educació integral i adequada a les seves necessitats educatives. Estableix en els seus articles 2 i 81 la inclusió escolar com a principi rector del sistema educatiu, i l'escola inclusiva com a base per a l'atenció de tots els alumnes, independentment de llurs condicions i capacitats. Això, amb la idea que els infants i adolescents amb necessitats específiques de suport educatiu han de poder gaudir de les mateixes oportunitats educatives que qualsevol altre infant escolaritzat.

El dret a l'educació inclusiva a Catalunya està regulat pel Decret 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu, que té per objecte, entre d'altres, "garantir que tots els centres educatius sostinguts amb fons públics dins l'àmbit de l'ensenyament no universitari siguin inclusius mitjançant l'establiment de criteris que orientin l'organització i la gestió dels centres" o "l'ordenació de mesures i suports per a l'atenció educativa i per a la continuïtat formativa de tots i cadascun dels alumnes".

La graduació en ESO a partir de criteris condicionats amb les necessitats educatives especials de l'alumnat

El caràcter inclusiu del sistema educatiu no remet només a les condicions d'accés a l'oferta educativa, i que l'alumnat amb necessitats de suport educatiu pugui estar escolaritzat, sinó també, entre d'altres, a les condicions de promoció i d'assoliment dels ensenyaments que aquest alumnat cursa.

El mateix article 28 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, estableix que l'avaluació del procés d'aprenentatge de l'alumnat d'educació secundària obligatòria serà contínua, formativa i integradora, i que es fonamenta en la valoració del procés educatiu de cada alumne. Aquesta aproximació també està clarament present en el capítol 4 del Decret 187/2015, de 25 d'agost, d'ordenació dels

ensenyaments de l'educació secundària obligatòria, que determina els principis i les característiques de l'avaluació i el pas de curs dels alumnes d'aquesta etapa.

De manera explícita, aquesta afectació del principi d'inclusió en relació amb la promoció i la graduació de l'alumnat es constata pel deure de condicionar l'avaluació de l'alumnat amb necessitats educatives especials als criteris establerts en el pla de suport individualitzat (PI). Així, l'article 14 del Decret 150/2017, de 17 d'octubre, preveu que **“El PI ha d'incloure les mesures i els suports adreçats a l'alumne referents als àmbits, les àrees o matèries que afavoreixen l'assoliment de les competències bàsiques, i els criteris d'avaluació que se li han assignat, superiors o inferiors als que corresponen al nivell en què està escolaritzat”,** i afegeix que **“Els resultats de l'avaluació de l'alumne que consten en documents oficials d'avaluació responen a l'aplicació dels criteris establerts en el PI.”**

En aquesta mateixa línia, l'article 9 de l'Ordre ENS/108/2018, de 4 de juliol, per la qual es determinen el procediment, els documents i els requisits formals del procés d'avaluació a l'educació secundària obligatòria, preveu que el pla de suport individualitzat és una eina per a la planificació de mesures, actuacions i suports per donar resposta a situacions singulars d'alumnes que presenten necessitats educatives i personals específiques, i també que **aquest pla ha de determinar els criteris d'avaluació i de pas de curs, d'acord amb els objectius d'aprenentatge i les competències que s'hi hagin acordat.** En el cas de quart curs, el pla de suport individualitzat ha d'incloure també els criteris de superació de l'etapa en el marc del projecte educatiu de centre i del grau d'assoliment de les competències que determina el Decret 187/2015, de 25 d'agost, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria. Addicionalment, també estableix que l'alumne amb un pla de suport individualitzat s'ha d'avaluar segons els criteris d'avaluació establerts en el seu pla, que també poden correspondre a cursos anteriors o posteriors.

Així mateix, l'article 16 de l'Ordre ENS/108/2018, de 4 de juliol, per la qual es determinen el procediment, els documents i els requisits formals del procés d'avaluació a l'educació secundària obligatòria, estableix que **“Com a conseqüència del procés d'avaluació, en la sessió d'avaluació final de quart curs, l'equip docent ha d'adoptar les decisions corresponents a la superació de l'etapa i l'obtenció del títol de graduat o graduada en educació secundària obligatòria, tenint en compte el grau d'assoliment de les competències que determina el Decret 187/2015, de 25 d'agost, i les especificitats que es recullen en el PEC.”** **El Decret 187/2015, de 25 d'agost, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria, com ja s'ha exposat, preveu que el pla de suport individualitzat ha d'incloure els criteris de superació de l'etapa en el marc del projecte educatiu de centre i del grau d'assoliment de les competències que determina el mateix decret.**

La importància de condicionar l'avaluació del grau d'assoliment de les competències bàsiques a les necessitats de l'alumnat és especialment rellevant en

el cas de l'educació bàsica. L'educació bàsica promou l'adquisició de competències que socialment s'han establert com a bàsiques per tal que les persones es puguin desenvolupar en societat. **El sistema educatiu no pot considerar-se plenament inclusiu si estableix uns nivells d'aprenentatges per superar l'educació bàsica que no poden ser adquirits potencialment, amb les adaptacions que corresponguin, per qualsevol alumne, siguin quines siguin les seves condicions. En altres paraules, qualsevol alumne hauria de poder graduar-se en ESO, amb les adaptacions i els suports necessàries, i la no graduació ha d'estar motivada en base als criteris establerts en cada cas, d'acord amb les seves necessitats educatives i amb l'assoliment dels objectius establerts per al cas.**

L'article 57.6 de la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, estableix que “Correspon al Departament, en un context d'organització flexible dels ensenyaments d'educació bàsica, establir els criteris que han de regir l'atenció a la diversitat i orientar els centres per a l'aplicació de les mesures organitzatives i curriculars corresponents.”.

L'article 77 de la LEC, sobre els criteris que orienten l'organització pedagògica dels centres, estableix que aquests criteris han de contribuir, entre d'altres, al compliment dels principis del sistema educatiu i han de fer possible la integració dels alumnes procedents dels diversos col·lectius, en aplicació del principi d'inclusió. L'article 79, sobre els criteris d'organització pedagògica en l'educació bàsica, preveu que els criteris d'organització pedagògica que adoptin els centres en les etapes que integren l'educació bàsica, en el marc del que estableix l'article 77, han de contribuir específicament, entre d'altres, a fer possible una avaluació objectiva del rendiment escolar que delimiti els resultats i els efectes de l'avaluació dels processos d'ensenyament i d'aprenentatge i els resultats de l'**avaluació del progrés assolit individualment per cada alumne o alumna.**

Específicament per al cas de l'educació secundària obligatòria, l'article 59.7 preveu que “L'avaluació dels aprenentatges dels alumnes d'educació secundària obligatòria ha d'ésser contínua i diferenciada segons les matèries del currículum. **En l'avaluació final, s'ha de decidir sobre el pas de curs d'acord amb la valoració del progrés global de cada alumne o alumna amb relació a l'adquisició de les competències bàsiques i a l'assoliment dels objectius de l'etapa. Al final de l'etapa, s'ha de decidir sobre l'acreditació tenint en compte el grau d'assoliment de les competències bàsiques i dels objectius de l'etapa.**”. En el cas de l'educació secundària obligatòria, aquests objectius estan adaptats a les necessitats educatives de l'alumnat.

L'article 18 del Decret 187/2015, de 25 d'agost, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria, estableix que “L'atenció a la diversitat consisteix en l'aplicació de mesures curriculars, metodològiques, organitzatives i/o psicopedagògiques que permeten personalitzar l'acció educativa per a tots els alumnes.”. L'article 25 d'aquest mateix decret, sobre els criteris generals d'avaluació a l'ESO, estableix que “Els criteris d'avaluació de les matèries són un referent

fonamental per determinar el grau d'assoliment de les competències bàsiques i dels objectius de cada matèria.”, i també que **“L’avaluació de l’alumnat que ha disposat, a més de les mesures generals, de mesures específiques o extraordinàries, s’ha de fer en relació amb aquestes mesures.”**

El mateix Departament d'Educació assenyala en el seu informe que “La possibilitat i les condicions en què un alumne o alumna amb PI pugui obtenir el graduat s’han d’explicitar en el seu PI, del qual han de ser coneixedors l’alumne i la família. Per tant, l’equip docent pot decidir que un alumne o alumna amb alguns nivells competencials no assolits obtingui el títol de l’ESO, però sempre s’haurà de vetllar per la seva continuïtat formativa. És a dir, cal valorar què és més convenient per a aquell alumne, obtenir el títol o no, per garantir que pugui continuar el seu itinerari formatiu.”

El Departament d'Educació també recorda, entre d'altres aspectes, que el punt 7 de l'Ordre EDU/295/2008, de 13 de juny, per la qual es determinen el procediment i els documents i requisits formals del procés d'avaluació a l'educació secundària obligatòria, els centres d'educació especial i les unitats de suport a l'educació especial o altres agrupaments singulars en centres ordinaris, pel que fa a la programació i l'avaluació, preveu que els centres docents han d'organitzar anualment proves per superar les matèries pendents d'avaluació positiva per a aquells alumnes que no hagin obtingut el títol de graduat en educació secundària obligatòria i hagin superat l'edat màxima de permanència a l'etapa. S'hi poden presentar, en els dos anys següents a la finalització dels estudis, alumnes amb un màxim de cinc matèries pendents d'avaluació positiva.

Els problemes de continuïtat formativa de l'alumnat amb necessitats educatives especials amb graduació a l'ESO que no pot accedir als ensenyaments secundaris postobligatoris

L'ordenament jurídic obliga els poders públics a vetllar perquè tots els alumnes, siguin quines siguin les seves necessitats, puguin accedir a oportunitats formatives més enllà dels ensenyaments obligatoris, especialment en el marc de la formació professional. Entre d'altres, convé recordar la Convenció sobre els drets de l'infant de les Nacions Unides, que estableix, en el marc de la protecció del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats, el deure dels estats de fomentar el desenvolupament de l'ensenyament professional, i fer que tots els infants hi tinguin accés (art. 28.1), i d'assegurar que l'infant amb discapacitat hi accedeixi de manera efectiva (art. 23.3); o també la LEC, que atorga a la formació professional de grau mitjà i als programes de qualificació professional inicial la condició d'ensenyaments de provisió universal i estableix el deure que aquests siguin inclusius.

El Síndic s'ha ocupat de denunciar, però, les dificultats de l'alumnat amb necessitats educatives especials d'accedir a partir dels setze anys a la formació

professional, especialment els que es graduaven en ESO i que, consegüentment, quedaven exclosos dels PFI, sense tenir el perfil adequat per seguir els ensenyaments de formació professional de grau mitjà. Hi ha determinats alumnes amb necessitats educatives especials que no tenen les capacitats necessàries per continuar la seva formació als ensenyaments secundaris postobligatoris, malgrat la possibilitat d'implantar adaptacions curriculars. Es tracta d'alumnat que, més enllà dels ensenyaments obligatoris, no trobaven en el sistema educatiu una oferta alternativa als PFI que els oferís oportunitats de continuar amb la seva formació.

El Síndic ha tingut coneixement, per exemple, d'instituts que han suggerit a les famílies d'aquest alumnat que no es graduï en ESO, a fi de poder accedir sense problemes a l'oferta formativa de PFI o a fi de continuar escolaritzat a l'ESO a centres d'educació especial.

En aquest sentit, el Síndic ha advertit que, més enllà del seu caràcter discriminatori i vulnerador del principi d'educació inclusiva, aquesta pràctica genera riscos associats a la possible demora en el temps del procés de graduació d'aquest alumnat i a les possibles ruptures en les trajectòries formatives que es poden produir eventualment en el futur, i que pot provocar que, en cas d'abandonament, aquests alumnes acabin el seu pas pel sistema educatiu sense graduació en ESO i sense la qualificació inicial que ofereix el programa.

Així mateix, el Síndic recorda que la graduació en ESO certifica l'adquisició de competències bàsiques previstes per a l'etapa d'escolarització obligatòria, independentment que posteriorment aquest alumnat accedeixi a ensenyaments postobligatoris o tingui opcions de graduar-se en aquests ensenyaments postobligatoris. Condicionar la graduació en ESO al futur acadèmic de l'alumnat, a criteri del Síndic, s'allunya de la finalitat prevista per a aquesta acreditació, i també del manament que té l'Administració educativa de promoure-la, alhora que vulnera el seu dret a l'educació en igualtats d'oportunitats. La solució per promoure la continuïtat de la formació d'aquest alumnat en el marc del sistema educatiu no pot ser la no-graduació en ESO.

En aquest sentit, el Síndic va demanar al Departament d'Educació, entre d'altres coses, adequar la normativa que regula la provisió i l'accés als PFI per autoritzar a accedir als programes de formació i d'inserció, encara que sigui excepcionalment o per indicació de l'EAP o del mateix centre, l'alumnat amb necessitats educatives especials graduat en ESO que no pot accedir als ensenyaments secundaris postobligatoris. La normativa no preveu que l'alumnat amb necessitats educatives especials que es gradua en ESO pugui continuar la seva formació a través dels PFI.

Alhora, el Síndic també va demanar desenvolupar una oferta formativa reglada, especialment en l'àmbit de la formació professional, que garantis oportunitats formatives i de posterior inserció laboral als alumnes amb necessitats educatives especials, més enllà dels ensenyaments obligatoris.

Per donar resposta a aquest dèficit, l'any 2016 es va posar en funcionament el Pla pilot d'itineraris formatius específics (IFE), per a alumnes amb discapacitat intel·lectual lleu o moderada que no hagin obtingut el títol de graduat en ESO o que l'hagin obtingut i no es puguin acollir als ensenyaments de formació professional. Aquesta oferta comptava amb places limitades, que amb el pas dels anys s'ha anat ampliant.

La garanties d'aplicació de l'interès superior de l'infant en el procediment d'avaluació

La Convenció de Nacions Unides dels drets dels infants reconeix el dret dels infants al joc i a participar en activitats culturals i lúdiques (art. 31), així com també ho fa la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, que estableix el dret a accedir a aquestes activitats, enteses com un element essencial del creixement i la maduració dels infants i els adolescents (art. 58).

El Síndic recorda que la mateixa Convenció de Nacions Unides sobre els drets de l'infant o la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, preveuen que en totes les mesures concernents als infants que prenguin les institucions públiques o privades de benestar social, els tribunals, les autoritats administratives o els òrgans legislatius, s'atendrà com a consideració primordial l'interès superior de l'infant.

Des d'aquesta perspectiva, convé posar de manifest que **actualment l'interès superior de l'infant ja no és un principi general relativament indeterminat a ser considerat, sinó que és un dret substantiu exigible i també una norma de procediment, d'acord amb les modificacions que ha establert recentment la Llei orgànica 8/2015, de 22 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència**, que també afecta a l'àmbit privat (art. 2).

Més concretament, aquest ordenament desplega els criteris generals que han de regir la seva aplicació, entre els que destaca “la satisfacció de les seves necessitats bàsiques, tant materials, físiques i educatives com emocionals i afectives.”, així com també factors de ponderació com ara l'edat, els efectes del pas del temps o altres, i les garanties del procediment. Entre aquestes garanties del procediment, aquesta llei preveu “L'adopció d'una decisió que inclogui en la seva motivació els criteris utilitzats, els elements aplicats en ponderar els criteris entre si i amb altres interessos presents i futurs, i les garanties processals respectades.”, en el sentit de **l'obligació d'incloure en la motivació de la resolució de qualsevol procediment administratiu que afecti infants la consideració de l'interès superior de l'infant i dels criteris que el despleguen**, i també “L'existència de recursos que permetin revisar la decisió adoptada que no hagi considerat l'interès superior del menor com a primordial o en el cas en què el mateix desenvolupament del menor o canvis

significatius en les circumstàncies que van motivar la decisió esmentada facin necessari revisar-la.” (art. 2).

Recomanacions

En vista d'aquestes consideracions, **el Síndic demana al Departament d'Educació garantir la graduació en ESO de l'alumnat amb necessitats educatives especials en base als criteris d'avaluació establerts en el pla de suport individualitzat, d'acord amb el progrés educatiu seguit per l'alumnat. A criteri d'aquesta institució, no és suficient denegar la graduació de l'ESO per manca d'assoliment de les competències bàsiques establertes amb caràcter general per a l'etapa, atès que l'alumnat presenta necessitats educatives especials i compta amb una adaptació curricular i amb un pla de suport individualitzat, i atès que qualsevol alumne hauria de poder superar l'educació bàsica si realitza un procés educatiu positiu d'acord amb les seves necessitats.**

El Síndic també s'ha adreçat al Departament de Cultura per demanar garanties en l'adaptació per a les persones amb necessitats educatives especials dels procediments que donen accés als certificats de nivell de català.